

RAAP-NOTITIE 310

**Rioolwaterpersleiding Britswert-Wiuwert,
deel terp Britswert**

Gemeente Littenseradiel

Een archeologische begeleiding

Colofon

Opdrachtgever: Wetterskip Fryslân

Project: archeologisch onderzoek Rioolwaterpersleiding Britswert-Wiuwert, deel terp Britswert (gemeente Littenseradiel)

Titel: Rioolwaterpersleiding Britswert-Wiuwert, deel terp Britswert, gemeente Littenseradiel; een archeologische begeleiding

Status: eindversie

Datum: maart 2003

Auteur: drs. H.W. Veenstra

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2003\LIBI\N0310-LIBI.qxd

Projectcode: LIBI

Projectleider: drs. H.W. Veenstra

ARCHIS-waarnemingsnummer: 134919

Autorisatie:

drs. J. Molema

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2003

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

In opdracht van Wetterskip Fryslân heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 2 oktober 2002 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met de aanleg van een rioolwaterpersleiding door een deel van de terp van Britswert (gemeente Littenseradiel). Het onderzoeksgebied ligt ten zuiden van de Kleasterdyk. Ter hoogte van het onderzoeksgebied is door RAAP in 1996 een archeologisch onderzoek uitgevoerd (De Langen e.a., 2000). De resultaten hiervan zijn als bijlage 1 opgenomen in onderhavige notitie. Het onderzoeksgebied is als doorgetrokken lijn aangegeven op figuur 76 in deze bijlage. Het vervolg van het tracé (niet onderzocht) is als stippellijn aangegeven. De centrumcoördinaat van het onderzoeksgebied is 174.375/569.575. Doel van dit onderzoek was eventueel aanwezige archeologische resten op te sporen en, voorzover mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

2 Resultaten

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het onderzoeksgebied geregistreerd staan. Zo zijn het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort en RAAP-rapport 249 geraadpleegd (De Langen e.a., 2000). Hieruit blijkt dat uit (de omgeving van) het westelijke deel van het onderzoeksgebied één archeologische vindplaats geregistreerd is, die zich buiten het onderzoeksgebied verder in met name zuidelijke richting uitstrekt. Het terrein is als gearceerd gebied weergegeven op figuur 77 (bijlage 1). Het betreft een terrein van zeer hoge archeologische waarde, dat in aanmerking komt voor bescherming ex artikel 3 van de Monumentenwet 1988 of voor bescherming door een provinciale of gemeentelijke monumentenverordening. Het terrein is bekend onder CMA-code 10F-09 (Monumentnr. 7880) en is gedateerd in de Midden IJzertijd-Nieuwe tijd. De conclusie van het onderzoek uit 1996 (De Langen e.a., 2000) was dat ter hoogte van het onderzoeksgebied geen terplaag meer aanwezig is, dat de aangetroffen spoorvullingen toe te schrijven zijn aan een voormalige perceelsgrens en dat dit (noordoostelijke) deel van de vindplaats daarmee een geringe archeologische waarde heeft.

Tijdens onderhavige archeologische begeleiding is in de ten behoeve van de rioolwaterpersleiding gegraven sleuf, die ca. 0,3 m breed en ca. 1,5 m diep was, een tot nu toe onbekend deel van een archeologische vindplaats (terp Britswert) aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 134919). Hier zijn vanaf het maaiveld (Mv) tot maximaal 1,5 m -Mv archeologische indicatoren waargenomen. Het gaat om ingegraven archeologische grondsporen. Er is geen terplaag aangetroffen. De vindplaats betreft een overwegend laat-middeleeuws (1050-1500 na Chr.) deel van de terp/nederzetting van Britswert. Deze datering is gebaseerd op de in de uitgegraven grond gevonden aardewerkscherven (niet verzameld) uit de Late Middeleeuwen. Het betreft kogelpotmateriaal met zgn. 'bezemveeg'-versiering. Daarnaast zijn enkele scherven roodbakkerd aardewerk met loodglazuur en proto-steengoedaardewerk uit het eerste deel van de Nieuwe tijd (1500-1625 na Chr.) aangetroffen. In de archeologische grondsporen zijn fragmenten onverbrand bot aangetroffen. Op basis hiervan is de conservering van de spoorvullingen op dit deel van de vindplaats goed te noemen. Het was niet mogelijk de archeologische sporen nader te documenteren, vanwege de geringe breedte van de gegraven sleuf.

3 Aanbevelingen

Tijdens onderhavig onderzoek is vastgesteld dat het onderzochte deel van de vindplaats waardevol is. Daarom wordt aanbevolen het gehele archeologische gebied zoals aangegeven op figuur 77 (bijlage 1) te behouden. Aanbevolen wordt geen bodemingrepen binnen het op figuur 77 (bijlage 1) gearceerde en gerasterde deel uit te voeren. Aanbevolen wordt het gehele archeologische gebied op te nemen in het bestemmingsplan en op de plankaarten te vermelden als 'archeologisch waardevol terrein'. De vermelding dient gekoppeld te zijn aan een aanlegvergunningstelsel. De bestemming dient in overeenstemming te worden gebracht met de behoudsdoeleinden.

Indien behoud niet mogelijk is, wordt aanbevolen om op locaties waar bodemingrepen zijn gepland een archeologisch onderzoek uit te laten voeren. Dit om in een vroeg stadium over voldoende gegevens te kunnen beschikken op grond waarvan het bevoegd gezag (de provinciaal archeoloog en de ROB) een besluit kan nemen met betrekking tot het al dan niet (geheel) opgraven van de vindplaats.

In het algemeen kan gesteld worden dat het bij het aanleggen van kabels en leidingen door archeologische vindplaatsen raadzaam is dit middels de methode van 'gestuurde boringen' te doen. Hierbij worden de betreffende kabels en leidingen op veilige diepte onder de archeologische laag door aangelegd, zonder deze te verstoren. Hierbij hoeft alleen maar door middel van een relatief eenvoudig archeologisch booronderzoek in het tracé vastgesteld te worden wat de maximale diepte van de archeologische resten is. Deze methode van 'gestuurde boringen' wordt veel toegepast bij de aanleg van kabels en leidingen onder met name wegen, sloten en kanalen.

Voor alle aanbevelingen geldt dat contact dient te worden opgenomen met de provinciaal archeoloog van Fryslân (dr. G.J. de Langen).

Literatuur

Langen, G.J. de, T.M. Perger, S. Wentink & M.H. Wispelwey, 2000. Provincie Fryslân: de terpen in het westergose knipkleigebied van Littenseradiel-Oost en Menaldumadeel (groep 20E), gemeenten Littenseradiel en Menaldumadeel; waarderend archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 249/BOM-rapport 17*. Stichting RAAP, Amsterdam.

Overzicht van tabellen en bijlagen

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Pagina's 135 t/m 143 uit RAAP-rapport 249 (De Langen e.a., 2000).

Periode *	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

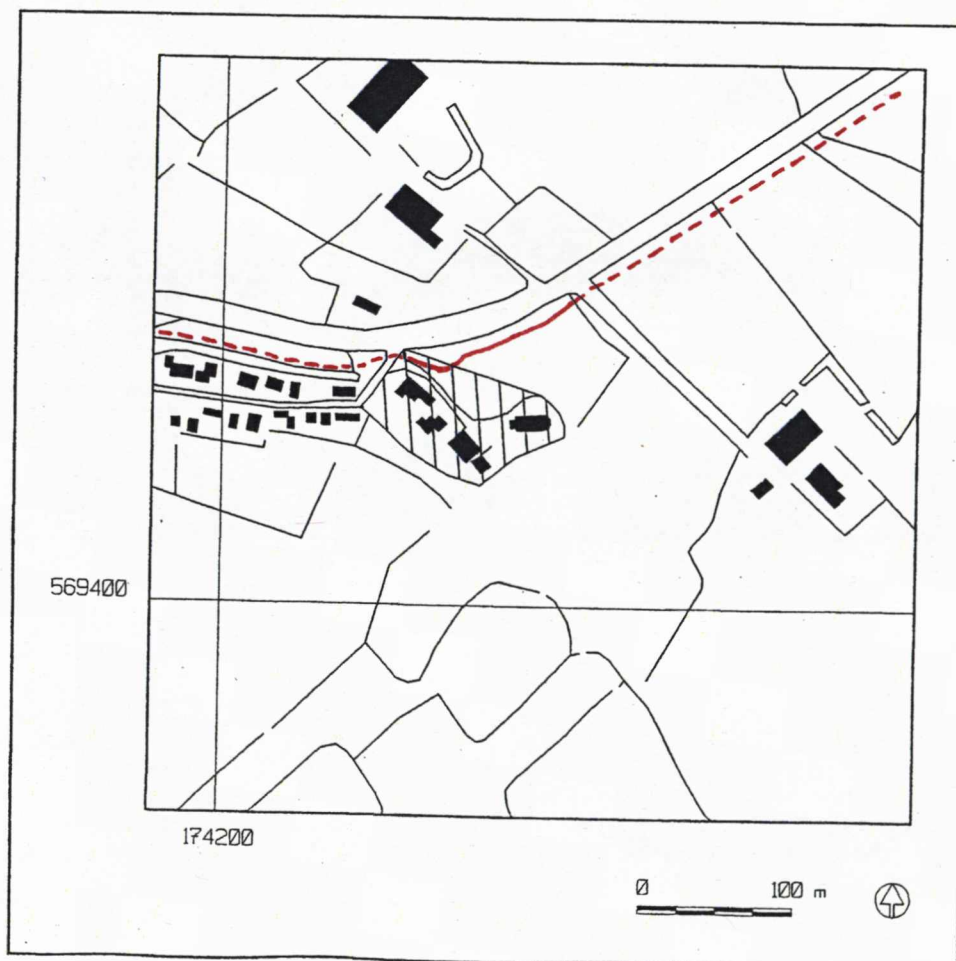
Bijlage 1

Pagina's 135 t/m 143 uit RAAP-rapport 249 (De Langen e.a., 2000)

2.13 CATALOGUSNUMMER: 13 (10F-09)

2.13.1 Algemeen

1. **Objectnummer:** 10F-09
2. **Huidige status:** AMF-terrein met de aanduiding ch. Voor de begrenzing van het AMF-terrein zie Fig. 76. Op grond van deze status is het object niet aangewezen als bodembeschermingsgebied of milieubeschermingsgebied. Met betrekking tot het gemeentelijke bestemmingsplan: zie rubriek 21 en § 2.13.7 (zie ook § 2.13.6).
3. **Kaartblad:** 10F
4. **Coördinaten:** 174.358/569.521
5. **Figuren in onderhavige publicatie:** Fig. 76-80 (zie ook Fig. 1)
6. **Gemeente:** Littenseradiel (Littenseradeel), voorheen Baarderadeel
7. **Plaats:** Britswerd (Britswert)
8. **Toponiem:** Britswerd
9. **Concordantie:** invnr. 62B (1-5, 26); Eekhoff: Britswerd; Halbertsma: Aylva Zathe, Britswert; Volkers: 200, 203; Wiersma: 515, Britswerd
10. **Geomorfologie:** oeverwal
11. **Bodemtype:** T, geheel omgeven door T
12. **Voorkomen en landschappelijke ligging:** het AMF-terrein omvat de laatste hooggelegen delen van een grotendeels afgegraven terp. De kerk met kerkhof en de bebouwing hier noordwestelijk van hebben een duidelijk verhoogde ligging. Met name in het deel ter plaatse van de bebouwing lijkt het oorspronkelijke hoogteverloop van de terp nog bewaard

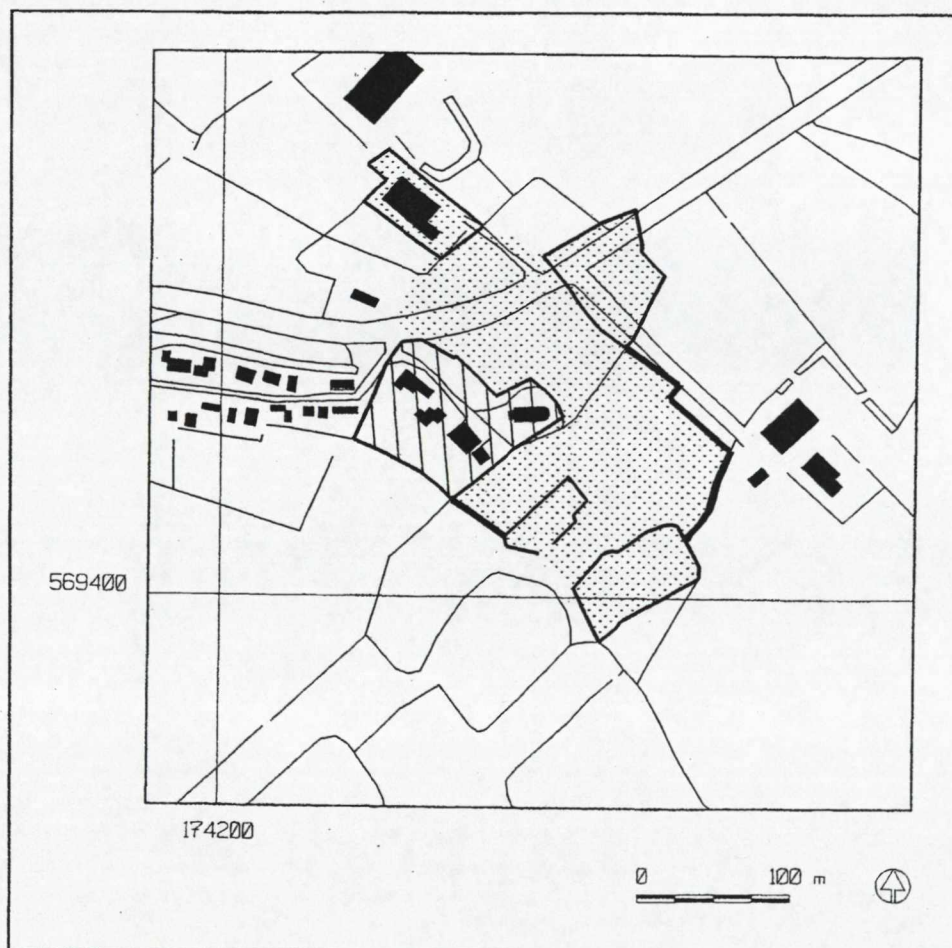

Figuur 76: Topografische situatie (opname 1979) op en rond AMF-terrein 10F-09 volgens de AMF.

te zijn gebleven. Noordoostelijk van het verhoogde kerkhof bevindt zich een lager gelegen perceel dat tegenwoordig deels als kinderspeelplaats en deels als voetbalveld in gebruik is. Ten zuidoosten van de kerk ligt een perceel dat ten opzichte van de directe omgeving beduidend lager ligt.

De zuidoostelijke, zuidwestelijke en westelijke begrenzingen van het object worden gevormd door fraai kronkelende sloten die het verloop van een voormalige geul aangeven. Het verloop van deze geul is tevens in het reliëf van de directe omgeving waarneembaar. Zuidwestelijk van het object bevindt zich een langgerekte depressie (geulbedding?) die zich over verschillende percelen in noordwestelijke en zuidelijke/zuidoostelijke richting voortzet. Deze depressie wordt begrensd door een hoger gelegen rug (waarschijnlijk de bijbehorende oeverwal). Het object lijkt te liggen op de noordoostelijke oeverwal.

13. **NAP-hoogte:** de hoogte van het kerkhof is op één lokatie bepaald (ter plaatse van B08: 1,21 m +NAP); het noordoostelijke deel van het onderzochte terrein ligt tussen 0,75 m +NAP (westzijde) en circa 0,0 m NAP aan de oostzijde. Het perceel ten zuidoosten van het kerkhof ligt beduidend lager: tussen 0,80 en 0,65 m -NAP.
14. **Grondgebruik:** grasland (mei 1996)
15. **Type object:** verhoogde nederzetting (terp) + dorpsgebied
16. **Datering object:** in geval van terp: Vroege/Midden IJzertijd – Volle Middeleeuwen; in geval van dorpsgebied: Volle Middeleeuwen – Nieuwe tijd
17. **Omvang archeologisch gebied:** zie Fig. 77

Figuur 77: Topografische situatie op en rond AMF-terrein 10F-09 (opname 1979) en de begrenzing van het archeologische gebied (dikke lijn). Het te beschermen gebied is gearceerd. De rest van het archeologische gebied en de ermee te associëren terreinen (middeldikke lijn) zijn gerasterd.

18. **Algemene beschrijving:** het betreft een terp. De terp maakt deel uit van de terpengroep in het Westergose knipkleigebied van Littenseradiel-Oost en Menaldumadeel. Het terrein is tevens dorpsgebied.
19. **Waarde:** AMF-terrein 10F-09 is archeologisch waardevol. Het terrein is intrinsiek waardevol en heeft daarnaast cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke waarde als deel van de dorpsterp van Britswerd.
20. **Specifieke bedreiging:** –
21. **Aanbevelingen:** aanbevolen wordt te streven naar een optimaal behoud van het terrein.
Voorgestelde bestemming: het terrein zou moeten worden opgenomen in een bestemmingsplan voor de bebouwde kom van Britswerd (gemeente Littenseradiel). Aanbevolen wordt bescherming te realiseren door opname op de plankaart en toepassing van een aanlegvergunningenstelsel.
 Met betrekking tot bescherming in het kader van de Monumentenwet 1988 wordt geadviseerd het terrein de status van monument te verlenen.
 De omvang van het terrein is op de AMF niet juist weergegeven. Geadviseerd wordt de omvang aan te passen zoals is aangegeven in Fig. 77.
 Ten aanzien van gebiedsgericht milieubeleid worden geen specifieke adviezen gedaan. AMF-terrein 10F-09 leent zich uitstekend voor de ontwikkeling van archeologische erfgoedplanning/cultuurtoerisme.
22. **Omvang te beschermen terrein:** zie Fig. 77, vergelijk Fig. 76 (omvang zoals weergegeven op de AMF is niet correct)
23. **Literatuur:** Halbertsma, 1949: 174-182; Halbertsma, 1977: 130-132; Van der Molen, 1948: 49-73; Van der Molen, 1978: 66; Vervloet, 1980.

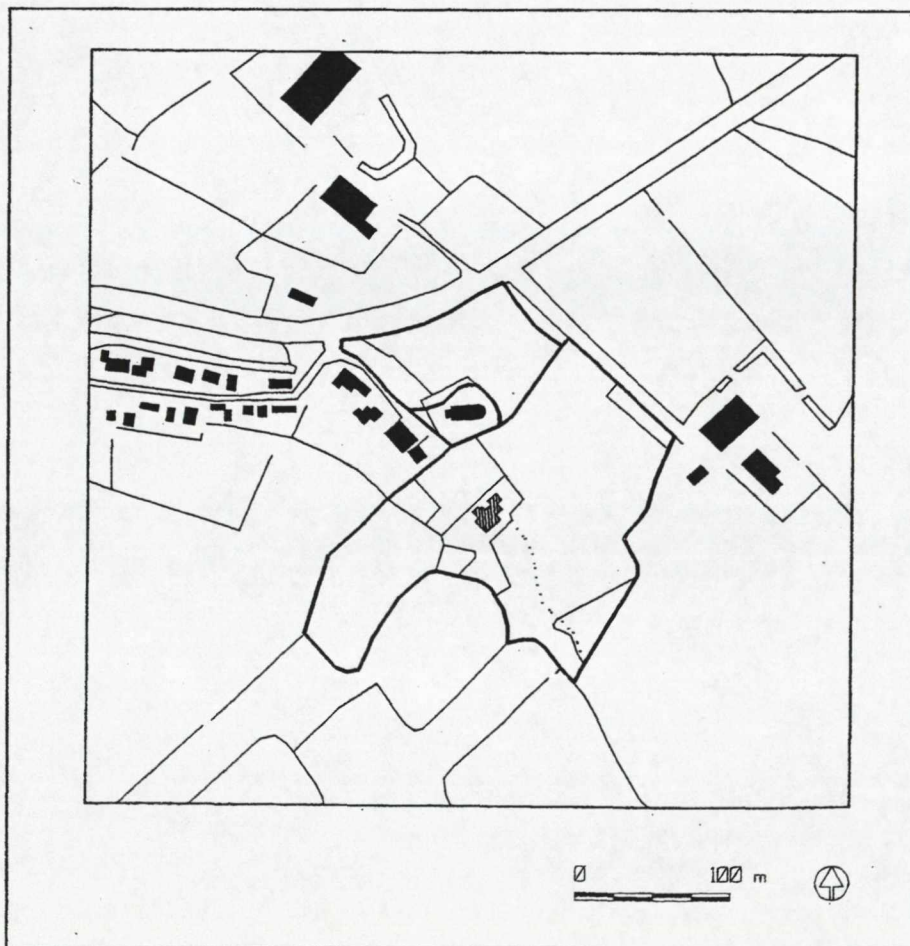
2.13.2 Visuele inspectie

1. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** nog niet verleend
2. **Waarnemingstechniek:** (archeologische waarneming) visuele inspectie
3. **Datum waarneming:** 9 september 1992
4. **Waarnemer:** G.J. de Langen
5. **Melder:** n.v.t.
6. **Datum melding:** n.v.t.
7. **Beschrijver:** T.M. Perger
8. **Beschrijvingsdatum:** 9 september 1992
9. **Grondgebruik:** bebouwing
10. **Algemene beschrijving van de waarneming:** de ligging van het AMF-terrein op de AMF is correct. Gezien de huidige situatie is de juistheid van de begrenzing van het terrein echter moeilijk te bepalen. Er tekent zich een redelijk tot goed zichtbare verhoging af. Grote delen van het object zijn overbouwd. Een deel is overdekt door een kinderspeelplaats. De aanleg hiervan heeft mogelijk schade toegebracht aan het archeologisch bodemarchief.
Foto: rol 22-34, naar het zuidoosten
11. **Vondsten:** –
12. **Conclusie waarneming:** op grond van deze waarneming een terrein met duidelijke archeologische waarde. Geadviseerd wordt het terrein aan een booronderzoek te onderwerpen en indien mogelijk nauwkeurige hoogtemetingen uit te voeren. Tevens wordt geadviseerd met name de begrenzing aan de westzijde opnieuw te bepalen.

2.13.3 Archiefonderzoek

1. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** nog niet verleend
2. **Waarnemingstechniek:** (indirect-archeologische waarneming) archief/bureau-onderzoek
3. **Datum waarneming:** 5 maart 1996
4. **Waarnemer:** T.M. Perger
5. **Melder:** n.v.t.

6. Datum melding: n.v.t.
7. Beschrijver: T.M. Perger
8. Beschrijvingsdatum: 5 maart 1996
9. Grondgebruik: grasland + bebouwing (GPA)
10. Algemene beschrijving van de waarneming: op grond van de bodemkaart (Stiboka, 1974) en de geomorfologische kaart (Stiboka, 1982) omvat het AMF-terrein slechts een zeer beperkt gedeelte van een terpareaal dat zich met name in westelijke richting uitstrekte. Dit beeld komt niet overeen met Eekhoff (1844), die een in omvang beperkte verhoging (terp) aangeeft onder en direct ten noordoosten van de dorpskerk. Op de overige kaarten ontbreekt een verhoging. Volgens de geomorfologische kaart is het terpedeelte ten oosten en ten zuiden van de kerk geheel afgegraven.
- Het object ligt in het knipkleigebied van Littenseradeel op de noordelijke oever van een van de vele geulen die dit gebied doorsnijden.
- In de perceelsstructuur van de directe omgeving van het object, zoals weergegeven op de KAF (1820; Fig. 78), is het verloop van dit geulensysteem nog duidelijk herkenbaar. Op deze opname omvat het AMF-terrein de oostelijke uitloper van de bebouwing van Britswerd. Dit deel bestond uit een verzameling kleine percelen waarop zich diverse huizen en de kerk met kerkhof bevonden.
- Direct zuidelijk van het AMF-terrein heeft zich volgens Schotanus (1718), Eekhoff (1844), de GHPA en mogelijk de TMK een stinswier bevonden. Op de FF lijkt zich een gedeelte van de omgrachting van dit terrein nog in het perceelsoppervlak af te tekenen. De stinswier moet zich op de noordoostelijke oever van een geul hebben bevonden.

Figuur 78: Huidige (middeldikke lijn), voormalige perceelsscheidingen (dunne lijn), voormalige bebouwing (schuine arcering) en voormalige paden (stippellijn) op de huidige percelen waarbinnen AMF-terrein 10F-09 ligt en een perceel ten zuiden hiervan.

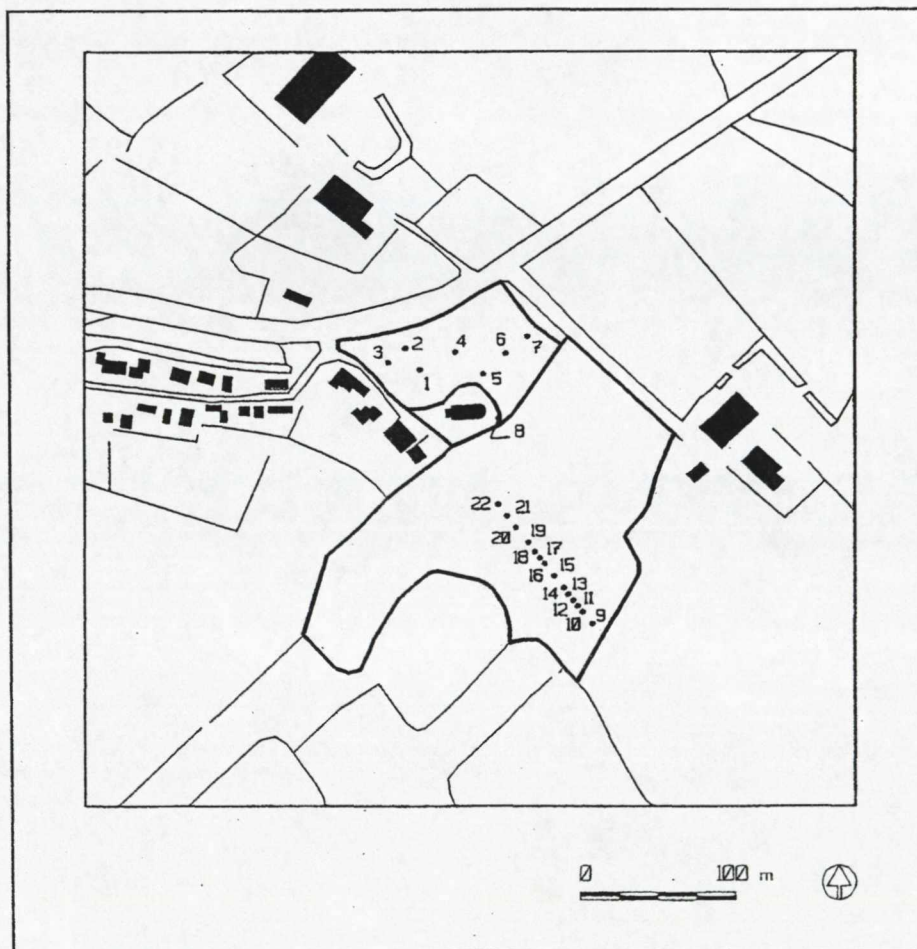
De eerste veranderingen zijn waar te nemen op de HAF (1929). De bebouwing direct zuidoostelijk van de kerk lijkt verdwenen. Tevens is de perceelsstructuur vereenvoudigd weergegeven. De stinswier met eventuele omgrachting ontbreekt geheel. Deze situatie komt overeen met die op de GPA (1982/86). Deze laatste kaart geeft rondom het gehele kerkhof, op de westelijke zijde na, een steilkant aan.

In 1960 is de kerk en de directe omgeving opgemeten. In 1972 wordt het terrein door de ROB omschreven als "gedeeltelijk afgegraven, het terrein omvat kerk met kerkhof". In 1974 is bij restauratiewerkzaamheden aan de St. Gregoriuskerk een archeologisch onderzoek uitgevoerd naar deze kerk. Hieruit bleek dat de huidige uit kloostermoppen opgetrokken kerk (circa 1300) met een in baksteen uitgevoerde toren uit 1889, een tufstenen voorganger heeft gehad. Deze kleinere kerk moet waarschijnlijk in het begin van de 12^e eeuw gedateerd worden.

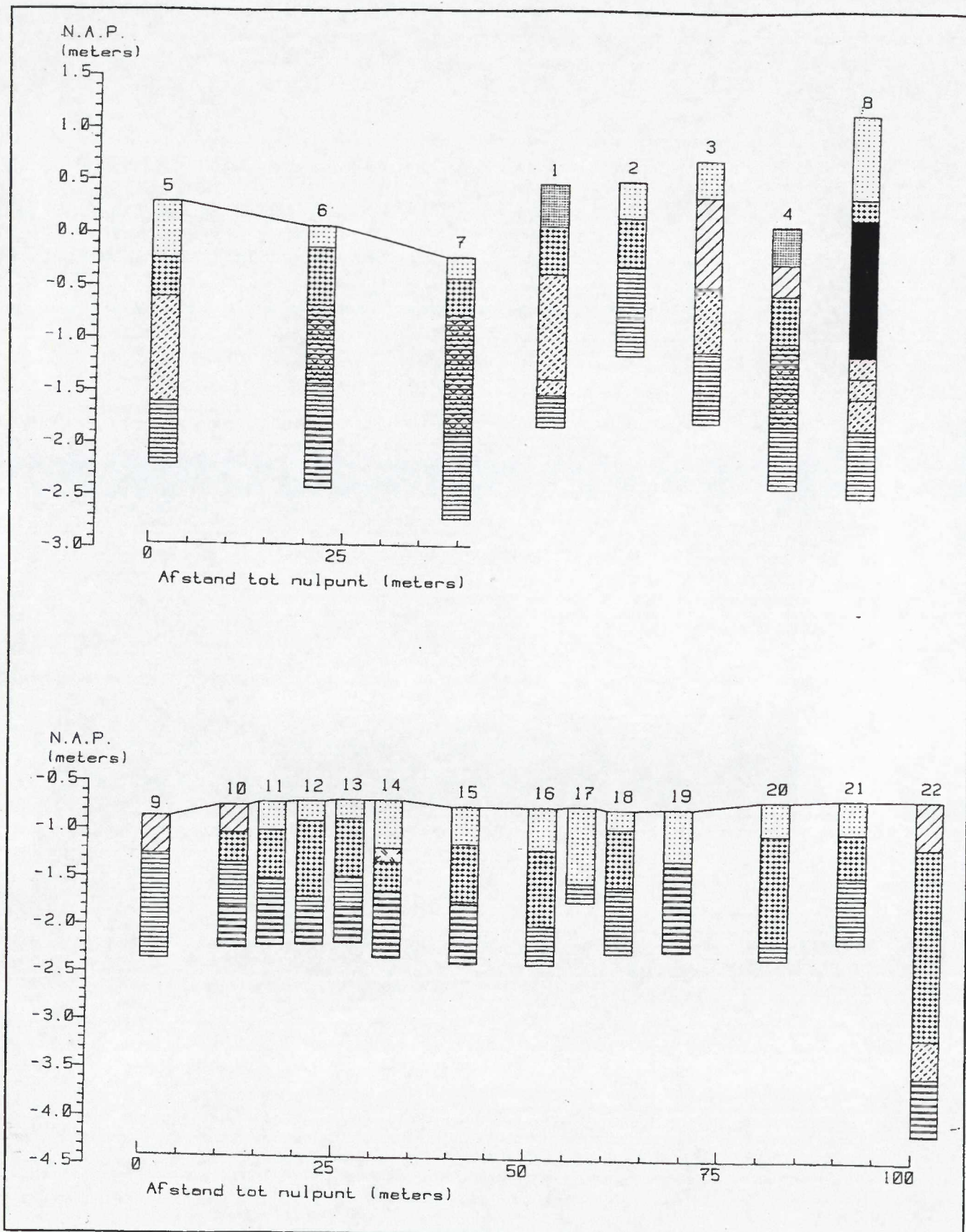
11. **Vondsten:** –

12. **Conclusie waarneming:** op grond van deze waarneming omvat het AMF-terrein een niet afgegraven deel van een uitgestrekt terpterrein. Deze terp lag aan of op een mogelijk verhoogde oever van een geul. In de directe nabijheid van de terp heeft zich een stinswier bevonden die waarschijnlijk eveneens op de oever van deze geul heeft gelegen. Mogelijk heeft deze stinswier op de meest zuidelijke flank van de terp gestaan.

Er kan gesteld worden dat het AMF-terrein nog archeologisch waardevol is. De aanwezigheid van een kerk met kerkhof en de overige bebouwing maken het terrein echter moeilijk toegankelijk voor archeologisch onderzoek. Overwogen kan worden om de afgegraven delen rondom dit kerkhof aan een waarderend onderzoek te onderwerpen.

Figuur 79: Topografische situatie van de huidige percelen waarbinnen AMF-terrein 10F-09 ligt en een perceel ten zuiden hiervan en de plaats van de boringen.

Figuur 80: Profielen van de boorraaien en overige boringen op de huidige percelen waarbinnen AMF-terrein 10F-09 ligt en een perceel ten zuiden hiervan (zie Bijlage 4).

Onderzoek elders heeft aangetoond dat dergelijke 'terpzolen' nog zeer waardevolle informatie kunnen bevatten over met name de eerste bewoningsfasen van een terp. In een dergelijk waarderend onderzoek zou tevens een onderzoek naar de exacte lokatie van de stinswier passen.

2.13.4 Booronderzoek

1. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** nog niet verleend
2. **Waarnemingstechniek:** (archeologische waarneming) booronderzoek
3. **Datum waarneming:** 8 mei 1996
4. **Waarnemer:** T.M. Perger
5. **Melder:** n.v.t.
6. **Datum melding:** n.v.t.
7. **Beschrijver:** T.M. Perger
8. **Beschrijvingsdatum:** 23 oktober 1996
9. **Grondgebruik:** grasland
10. **Algemene beschrijving van de waarneming:** gezien het huidige grondgebruik kwam slechts een beperkt gedeelte van het AMF-terrein voor een booronderzoek in aanmerking. Op de onbebouwde delen van het AMF-terrein en het perceel ten zuidoosten daarvan zijn in totaal 22 boringen gezet (Fig. 79 en 80). De boringen geven een indruk van het perceel ten noordoosten van het verhoogde kerkhof (B01-B07), het verhoogde kerkhof zelf (B08) en het afgegraven laaggelegen perceel ten zuidoosten van de kerk, waar zich een (verhoogde) boerderijplaats en mogelijk een stins bevonden hebben (B09-B22).
Op het perceel ten noordoosten van de kerk zijn geen ongestoorde terplagen aangetroffen. Onder de bouwvoor (B02 en B03) of een grof zandpakket (B01 en B04) bevindt zich een homogene en lokaal verrommelde archeologische laag. Hierin is iets houtskool en verbrande klei aangetroffen. Dit pakket dekt in B01 en B03 de gelaagde en humeuze vullingen van sporen af. In B05, B06 en B07 is eveneens een vrij homogeen archeologisch pakket aangetroffen dat echter enigszins gevlekt en iets vondstrijker is. Ook hier is de vulling van een diep ingegraven spoor aangetroffen.
Alleen in B08, op de rand van het verhoogde kerkhof, is een duidelijk gelaagd en vondstrijk terpaardepakket aangetroffen. Ook hier is de top echter duidelijk gehomogeniseerd. De boringen ten zuidoosten van de kerk leverden een vrij gelijkmatig beeld op. Onder de sterk in dikte wisselende humeuze bovengrond/bouwvoor is een archeologische laag aangetroffen die in het algemeen licht van tint en vrij homogeen is. Deze laag bevat nageenough geen vondstmateriaal. In enkele boringen is deze laag duidelijk dikker (rondom B12 en B16). Mogelijk betreft het een restant van een diepere ingraving. Op grond van de vullingen kan echter geen uitspraak worden gedaan over het karakter van deze ingravingen.
De overgang van het archeologische pakket naar de natuurlijke ondergrond is in het algemeen vrij scherp. De natuurlijke ondergrond bestaat uit een gelaagde zavel dan wel een sterk gelaagd sediment (afwisseling van kleiige en zandige lenzen). De gelaagde zavel heeft in B04, B06 en B07 een iets humeus karakter. De top van het natuurlijke sediment bevindt zich op het noordoostelijke deel rond 0,25 m -NAP. Op het zuidoostelijke deel ligt deze top echter beduidend lager: rond 1,25 m -NAP.
11. **Vondsten:** -
12. **Conclusie waarneming:** op grond van deze waarneming kan gesteld worden dat ter plaatse van de verhoogde delen van het AMF-terrein nog archeologisch waardevolle lagen aanwezig zijn. Op het perceel ten noordoosten van de kerk zijn geen ongestoorde terplagen meer aangetroffen. De archeologische laag heeft hier een sterk gehomogeniseerd dan wel verrommeld karakter. Binnen deze laag zijn elementen waarneembaar die naar de voormalige aanwezigheid van terplagen verwijzen. Waarschijnlijk bestaat deze laag dan ook uit omgezette terprgrond.

De spoorvullingen die op dit perceelsdeel zijn aangetroffen, zijn toe te schrijven aan een voormalige perceelsgrens (sloot). Het grofzandige pakket dient als ophoging van de speelplaats.

Op het perceel ten zuidoosten van de kerk zijn evenmin terplagen aangetroffen. De terplagen moeten tot diep in de ondergrond zijn afgegraven. De opbouw van de bodem duidt er tevens op dat het perceel zeer waarschijnlijk diep is bewerkt. Zelfs de diep ingegraven sporen hebben een sterk homogeen karakter. Uit het duidelijke verschil in diepteligging van de top van de natuurlijke ondergrond op de twee onderzochte delen blijkt dat het zuidoostelijke perceel waarschijnlijk vrijwel geen archeologische resten meer bevat. Alleen de vullingen van zeer diep ingegraven sporen kunnen hier nog aanwezig zijn. Samenvattend kan gesteld worden dat het AMF-terrein nog waardevolle archeologische lagen bevat. De overige delen van het onderzochte terrein hebben een geringe (noordoostdeel) tot vrijwel geen (zuidoostdeel) archeologische waarde. Het zuidoostelijke perceel kan eventueel nog de laatste resten van de omgrachting van het voormalige stinsterrein bevatten. Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een archeologische laag die gerelateerd kan worden aan de (direct zuidoostelijk van de kerk gelegen) voormalige boerderijplaats. Mogelijk herinnert alleen de spoorvulling in B22 hier nog aan.

2.13.5 Planologie A

1. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** nog niet verleend
2. **Waarnemingstechniek:** (indirect-archeologische waarneming) planologisch onderzoek
3. **Datum waarneming:** 27 juni 1996
4. **Waarnemer:** S. Wentink
5. **Melder:** n.v.t.
6. **Datum melding:** n.v.t.
7. **Beschrijver:** S. Wentink
8. **Beschrijvingsdatum:** 27 juni 1996
9. **Grondgebruik:** –
10. **Algemene beschrijving van de waarneming:** het betreft een planologische waarneming van relevante plannen en verordeningen op provinciaal niveau. Gekeken is welk provinciaal beleid en/of bescherming op het terrein van toepassing is.
In het Streekplan Friesland 1994 valt het terrein binnen het gebied 'landbouw met het accent op akkerbouw, melkveehouderij, inplaatsing melkveehouderij en (beperkte) intensieve veehouderij'. Dit betekent dat de instandhouding en verdere ontwikkeling van de pootaardappelteelt en melkveehouderij van belang zijn. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor vollegrondsgroenteteelt en bloembollenteelt. Planologische veiligstelling van archeologische elementen dient door de gemeenten gerealiseerd te worden. Een kaart waarop het onderhavige terrein en andere archeologische terreinen staan aangegeven, ontbreekt.
In het Provinciaal Milieubeleidsplan 1994-1997 is het terrein aangewezen als 'facultatief milieubeschermingsgebied'. Voor deze gebieden gelden geen gebods- en verbodsregels. Bescherming van deze gebieden wordt gerealiseerd en vergroot door voorlichting, informatie en stimuleringsmaatregelen. In het als bijlage in het Milieubeleidsplan opgenomen Intentieprogramma Bodembeschermingsgebieden valt het terrein in de clusters 'archeologische monumenten' en 'terpen en vuursteenvindplaatsen'. Voor deze clusters worden als bedreigende activiteiten gezien: vermessing, verdroging en fysische aantasting.
In het Waterhuishoudingsplan Friesland 1992-1995 valt het terrein in het 'noordelijke complex van poldersystemen'. Gebieden die tot dit complex behoren, hebben de functie 'landbouw met plaatselijk natuurwaarden'. Het terrein valt echter niet samen met deze natuurwaarden.
In de Ontgrondingenverordening Friesland wordt het terrein niet met name genoemd. Wel zullen bij een aanvraag voor een ontgrondingsvergunning alle betrokken belangen meegewogen worden. Ontgrondingen in het kader van de normale uitoefening van land-, tuin- of

bosbouwbedrijf, zoals frezen, eggen, spitten en aanaarden, kunnen zonder een ontgrondingsvergunning uitgevoerd worden. Voor egalisatie is wel een ontgrondingsvergunning nodig, voor zover hiervoor geen aanlegvergunning is vereist in een geldend bestemmingsplan.

Het gebied ligt noch in een relatienotagegebied, noch in een gebied dat tot de provinciale ecologische hoofdstructuur behoort.

11. **Vondsten:** –

12. **Conclusie waarneming:** het terrein is op basis van het milieubeleid als een ‘facultatief milieubeschermingsgebied’ aangewezen. In het Streekplan wordt het terrein niet expliciet genoemd en staat het niet op een kaart aangegeven. Aanbevolen wordt in het Streekplan een kaart op te nemen met daarop aangegeven het onderhavige en andere archeologische terreinen. Daarnaast wordt aanbevolen in andere provinciale plannen c.q. beleid, zoals het waterhuishoudingsplan, het ontgrondingenbeleid en het natuurbeleid, eveneens aandacht te besteden aan de aanwezigheid en het behoud van archeologische waarden.

2.13.6 Planologie B

1. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** nog niet verleend

2. **Waarnemingstechniek:** (indirect-archeologische waarneming) planologisch onderzoek

3. **Datum waarneming:** 27 juni 1996

4. **Waarnemer:** S. Wentink

5. **Melder:** n.v.t.

6. **Datum melding:** n.v.t.

7. **Beschrijver:** S. Wentink

8. **Beschrijvingsdatum:** 27 juni 1996

9. **Grondgebruik:** –

10. **Algemene beschrijving van de waarneming:** het betreft een planologische waarneming van het vigerende gemeentelijke bestemmingsplan en de gemeentelijke monumentenverordening. Gekeken is welk beleid en/of bescherming op het terrein van toepassing is. Voor het onderhavige terrein bestaat geen vigerend bestemmingsplan. Het terrein geniet geen bescherming via de gemeentelijke monumentenverordening.

11. **Vondsten:** –

12. **Conclusie waarneming:** het onderhavige terrein zou moeten worden opgenomen in een bestemmingsplan voor de bebouwde kom van Britswerd (gemeente Littenseradiel). Aanbevolen wordt bescherming te realiseren door opname op de plankaart en toepassing van een aanlegvergunningstelsel.